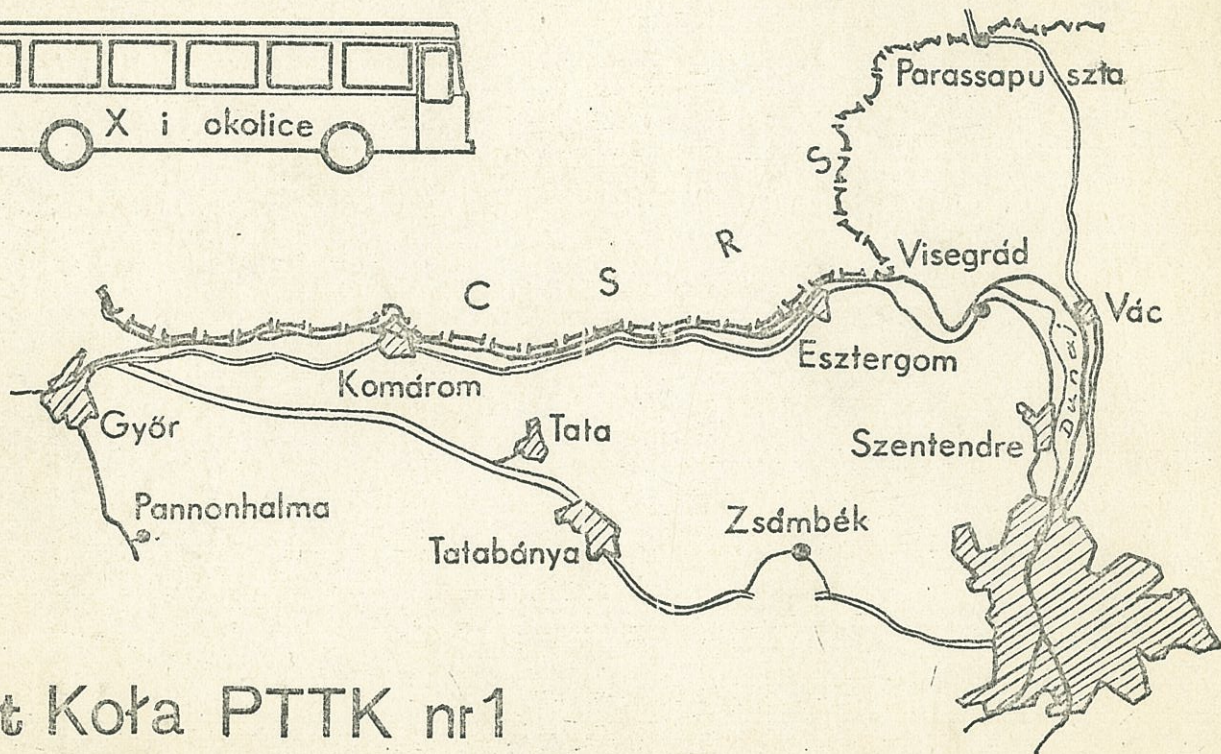
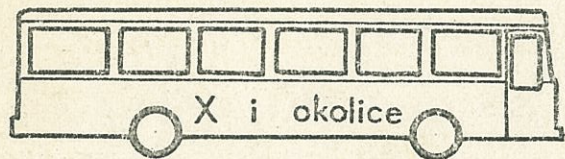


# WĘGRY WĘGRY WĘGRY 1979



25 lat Koła PTTK nr 1

X lat SKPS

BUDAPESZT

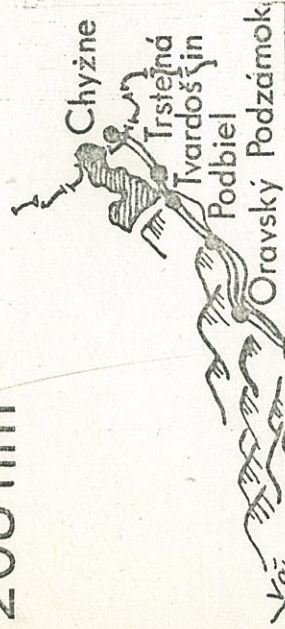
® pixi

# Z POLSKI na WĘGRY przez

## 208 km

## CSRS

CSRS ma 127876 km<sup>2</sup>  
jest federacją  
Republiki Czeskiej  
i Słowackiej. Ma  
14442 tys. miesz-  
/w tym 29 % Sło-  
waków/. Jęz. urzęd-  
dowe: czeski i sło-

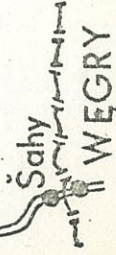


wacki.

Ziemię czechosłowackie po okresie wędrowek Celtołów, plemion germańskich wojsk rzymskich w VII w. stają się trzonem słowiańskiego państwa Samona. W pocz. X w. ulega ono najazdom plemion ma-dziarskich i Słowacja pozostaje pod ich panowaniem na blisko 1000 lat. W 1526 r. na tronie czeskim i węgierskim zasiada dynastia Habsburgów do 1918 r., kiedy to powstaje Republika Czechosłowacka.

W 1939 r. Niemcy tworzą na Słowacji marionetkowe państwo. 29.08.1944 r. wybucha Słowackie Powstanie Narodowe. 9.05.1945 r. CSRS zostaje wyzwolona.

Słowacja posiada najbardziej zróżnicowany krajobraz - łańcuchy górskie: Mała Fatra, Niżne Tatry, Wysockie Tatry, Kras Słowacki z licznymi jaskiniami, a na południu nad Dunajem i Wagiem - urodzajne niziny.



**CSRS** - trasa prowadzi przez Orawę i pn. Słowację.

3

- 0 **CHYZNE** - przejście graniczne
- 6 **TRSTENÁ** - w odległości 9 km - Oravská priehrada - jezioro zaporowe o pow. 33 km<sup>2</sup> i gł. 27 m.
- 11 **TVRDOŠIN** - drewniany kościół gotycki z ludowymi malowidłami z XVII.
- 19 **PODBIEL** - u podnóża grupy Rohaczy w Tatrach Zach. W odl. 11 km na wsch. - Zuberec z interesującym budownictwem drewnianym / zwłaszcza szopy na siano/. Na polanie między Zubercem a Zverovką - skansen orawski Brestová.
- 36 **ORAVSKÝ PODZÁMOK** - Zamek Orawski - zespół trzech zamków - górny z XIII w., średni z XIV w. i dolny z XV w. - pierwotnie gotycki z renesansowymi obiektami mieszkalnymi - muzeum orawskie.
- 64 **RUŽOMBEROK** - nad Wagiem 2100 mieszk. Znane jako ośrodek górniczy już w XIII w.  
Zabytki: ruiny zamku Likava z XIII w., kościół farny z XIV w. - gotycki z przeróbkami renesansowymi i barokowymi, kościół klasztorny popijarski z 1808 r., domy rzemieślników z XVII i XVIII w., budownictwo drewniane ludowe w dzielnicy Vlkoliniec - wieśskansen.
- 109 **ULANKA** - W odl. 7 km na wsch. - jaskinie krasowe "Harmanieckie Izbica"
- 117 **BANSKÁ BYSTRICA** - m. woj. 53000 mieszk. Od XIV - XVII w. ośrodek handlu miedzią wydobywaną w okolicy. W 1944 r. tu mieścił się Sztab Słowackiego Powstania Narodowego. Obecnie duży ośrodek przemysłowy.  
Zabytki: zespół zamkowy z XV/XVI w. z Banicką Basztą, romańsko-gotycki kościół parafialny z barokowym wnętrzem, gotycki kościół słowacki pałac króla Macieja /ukończony w 1479 r./, ratusz z XV w. zwany

Praetorium, dawne fortyfikacje, gotycko-renesansowe i renesansowe kamienice mieszczańskie - najcenniejsze: Dom Thurzów i Dom Benických. Muzeum Słowackiego Powstania Narodowego i skansen broni. 4

**137 ZVOLEN** - m. pow. 30000 mieszk. Zamek Ludwika Węgierskiego z lat 1370-80, przekształcony w XVI w. w twierdzę do obrony przeciw Turkom. W rynku późnogotyckie, renesansowe i barokowe kamienice mieszczańskie. Gotycki kościół św. Elżbiety z 1381-90 przebudowany w 1500 r. z renesansowym wystrojem.

**165 KRUPINA** - prawa miejskie otrzymała w 1244 r., były one wzorem przy zakładaniu innych miast.  
Zabytki: wieża wartownicza turecka z 1564 r., obwarowania miejskie z 1551-64 r., renesansowe i barokowe kamienice, kościół pierwotnie romański przebudowany, z gotycką kaplicą.

**192 DUDINCE** - Uzdrowisko ze źródłami mineralnymi.

**207 ŠAHY** - klasycystyczny dom żupny, kościół barokowy.

**WĘGRY** mają 93030 km<sup>2</sup> i ok. 10,5 mln mieszk. graniczą z ZSRR, Rumunią, Jugosławią, Austrią, CSRS.

5

2/3 kraju to równina /poniżej 200 m n p m /z szeregiem wzgórz - najwyższe Kékestető /1015 m n p m/ w masywie gór Mátra.

Regiony geograficzne to: Wlk. Nizina Węgierska, Mała Nizina Węgierska, Alpy Węgierskie, Dunántul z jez. Balaton /największe w Europie - 600 km<sup>2</sup> pow. i 78 km dł./ i Średniogórze Północne.

Na terenie kraju występują liczne źródła mineralne, chłodne i gorące - pozostałości działalności wulkanicznej.

#### HISTORIA

W I w.n.e. Rzymianie podbili plemiona celtyckie i założyli prowincję Panonię nad Dunajem. Na przełomie IV i V w. na te tereny wdarły się plemiona koczownicze: Hunowie, Gepidzi, Longobardowie, Ostrogoci, Awarowie, Około VI w. rozpoczyna się osadnictwo Słowian. W k. IX w. przybywają Madziarowie pod wodzą Arpada / z terenów między Uralem a środkową Wołgą/. Państwo przyjmuje chrześcijaństwo i w 1000 r. zostaje ukoronowany pierwszy król węgierski - Stefan I z dynastii Arpadów. Od razu nawiązane zostały kontakty z Polską. Liczne były małżeństwa między polskimi i węgierskimi rodami /Bela I ożenił się z córką Mieszka II i wspierał Polaków w wojnie z Pomorzem, córka Beli IV - Kinga wyszła za mąż za Bolesława Wstydliwego.

W I poł. XIII w. Tatarzy pustoszą Węgry. W XIV w. zacieśniają się polityczne i gospodarcze stosunki Węgier z Polską - matką Ludwika Węgierskiego była siostra Kazimierza Wielkiego, a córka Ludwika - Jadwiga - żoną Władysława Jagiełły, Ludwik Węgierski był również królem polskim w latach 1370-82 a także Władysław Warneńczyk w latach 1440-44.

W I poł. XV w. Węgrom zagrozili Turcy, których pokonał Janos Hunyadi w 1456 r. W II poł. XV w. silne państwo tworzy Maciej Korwin /syn Hunyadiego/. Za czasów następnych władców z rodu Jagiellonów: Władysława

II i Ludwika II rozgorzały na Węgrzech walki wewnętrzne, wybuch pow- 6  
stanie chłopskie - krwawo stłumione.

W 1526 r. kraj podbijają Turcy pod wodzą sułtana Sulejmana II /klęska pod Mohaczem/ i na ponad 150 lat większą część Węgier pozostaje pod ich okupacją. Jedynie księstwo Siedmiogrodzkie wywalczyło sobie pewną niezależność. Stosunki handlowe z Polską są nadal utrzymywane - Węgry sprowadzają: sól, ołów, cynę, sukno, futra, broń, przedmioty ze szkła, zamiesz a wysyłają do Polski: żelazo, stal, saletrę, proch strzelniczy, bydło, konie i znakomitego "węgrzyna"

W 1686 r. Węgry zostały wyzwolone a w 1699 r. dostały się pod panowanie Habsburgów. Wybuchają bunty chłopskie pod wodzą Ferencza Rakoczego II - zakończone klęską.

W 1848 r. wybuch powstanie ludowe pod wodzą poety Sandora Petőfiego, Lajosa Kossutha i Istvana Szecheny. Uczestniczyli w nim też Polacy: Józef Bem, Henryk Dembiński, powstał specjalny legion polski. Po roku powstanie zostało stłumione.

W 1867 r. powstała Monarchia Austro-Węgierska a królem Węgier został Franciszek Józef.

W 1918 zdetronizowano Habsburgów i proklamowano Republikę ale już po roku Węgry stają się znowu królestwem z regentem Miklosem Horthym. Po wybuchu II wojny światowej na teren Węgier przybywają uchodźcy z Polski - 140 tys.

W 1941 r. rząd opowiada się po stronie Niemiec a w 1944 r. wojska hitlerowskie wkraczają do kraju, który nie jest już pewnym sprzymierzeńcem.

4.04.1945 r. całe Węgry zostają wyzwolone.

## 0 PARASSAPUSZTA - przejście graniczne

- 45 **VÁC** - w XI w. było siedzibą biskupów. W czasie najazdu Tatarów zostało całkowicie zniszczone. Lata Świetności - XV w. również w okresie niewoli tureckiej -- ważny ośrodek handlowy. Obecnie ośrodek przemysłowy - m. in. stocznia rzeczna /tramwaje wodne i woje doloty/, zakłady fotograficzne FORTE.  
Zabytki: barokowy kościół z 1699-1745, budynek biskupstwa gotycki przebudowany w XVIII w. Katedra późnobarokowa z XVIII w., Pałac Biskupi z 1768-71, Łuk Tryumfalny zbudowany w 1764 r. na cześć Marii Teresy, most z 1753-57 na potoku Gombás, kościół pofranciszkański z 1721-66, barokowy kościół Pijarów, barokowe budynki.

## 79 BUDAPESZT

0

- 22 **SZENTENDRE** - miasto na ruinach rzymskiego Castrum. Za panowania tureckiego przeżywało okres upadku. Ponownie zaludnione w k. XVII w. przez emigrantów z Serbii i Dalmacji.  
Zabytki: katedra z 1764 r. barokowa, "Cerkiew grecka" z wieżą z 1752 r., barokowe kamieniczki, kościół z fragmentami z XIV w., ratusz z pocz. XVIII w., kościół św. Piotra i Pawła z 1791 r. ku-piecki Dom Bébicsa - przykład budownictwa serbskiego.
- 45 **VISEGRAD** Ruiny rzymskiego Castrum na szczycie wzgórza Sibrik. Zamek na G. Zamkowej i tzw. Wieża Salomona z poł. XIII w. otoczone były podwójnym murem /częściowo zachowane/. W Pałacu Królewskim z 1326 r. /nie istnieje/ wzniesionym przez Karola Roberta a ukoń-czonym przez Macieja Korwina w XV w. odbył się w 1335 r. zjazd na

którym wypijano dziennie 9.800 l wina. Zamek miał 350 sal i wspa-<sup>8</sup>niałe ogrody. W 1542 r. został całkowicie zniszczony.

**66 ESZTERGOM** Dawna twierdza imperium Karola Wlk., potem rezydencja królów węgierskich. Zniszczone przez Tatarów w 1241. Było dużym ośrodkiem handlowym.

Zabytki: Ratusz z XVII w. nadbudowany w 1770-73, kościół Franciszkanów z I poł. XVIII w., kościół par. z XVIII w. Bazylika z 1822-60 największa świątynia na Węgrzech /100 m wys./ z renesansową kaplicą Bakócz z czerwonego marmuru /1507/. Wewnątrz posągi z marmuru carraryjskiego oraz tzw. Trumna Pańska z XV w. /rzeźbiona z drewna/, w kaplicy św. Stefana. Bogaty skarbiec. Obok Bazyliki - ruiny średnio-wiecznego zamku i pałacu królewskiego Belli III z k. XII w.

**159 GYÖR** - 100 tys. mieszk. d. rzymskie miasto Arrabona. Od IX w. ważny punkt obronny a od XVIII w. duże miasto handlowe. Obecnie duży ośrodek przemysłowy.

Zabytki: Dom Altabak z 1604 r. z fragmentami z XVI w., kościół karmelitów z 1720 r. a w budynku naprzeciw - d. kazamaty zamkowe. Na wzgórzu Káptalan-domb - Pałac Biskupi z 1561-72. W jego wsch. części odkryta w 1480 r. gotycka kaplica Dóczy. Katedra z XV w. z fragmentami z 1033 r., Dom Turecki z 1697 r., kościół pobenedyktyński z klasztorem i gimnazjum z poł. XVII w. Renesansowy Dom "Curia Nobilitaris" z 1565 r., d. ratusz z 1562 r. /parter/ przebudowany w 1750 r. Liczne barokowe i klasycystyczne kamieniczki.

**178 PANNONHALMA** - Opactwo Benedyktynów założone przez Gézę w 966r. W obecnym kościele - fragmenty z 1225 r. Bogate zbiory: biblioteka, galeria obrazów, skarbiec. W archiwum - najstarszy zabytek języka węgierskiego - list fundacyjny opactwa w Tihany z 1055 r.



**255 TATA** Miasto przeżywało okres świetności w XV w. za panowania Zygmunta Luksemburczyka i Macieja Korwina. W pobliżu ciepłe źródła.

Zabytki: d. pałac Esterházych z ok. 1777 r., tzw. Mały Pałac z 1752 basen średniowiecznego tureckiego kąpieliska, zamek z XIV-XV w. odrestaurowany. Młyn Ciframalom z 1587 r. W parku angielskim z k. XVIII - romantyczne sztuczne ruiny świątyni z 1809 r. z kolumnami i kapi- telami z XIII - wiecznego kościoła oraz pałac z 1784 r.

**297 ZSAMBÉK** - Ruiny romańskiego trójnawowego kościoła.

**329 BUDAPESZT**

Na miejscu dzisiejszego Budapesztu już 6 tys. lat temu znajdowała się osada. W I w. na miejscu celtyckiej osady Akink, Rzymianie wzniesli osiedle Aquincum, które stało się stolicą prowincji Panonia.

Madziarzy osiedlili się w dolinie Dunaju w IX w. i na miejscu Aquincum wybudowali Óbudę.

Od XI w. na drugim brzegu Dunaju rozwija się osada kupców i rzemieślników - Peszt.

Po najeździe Tatarów król Bela IV polecił wybudować na górze Várhegy warownię, wokół której wyrosło miasto Buda. i w 2 poł. XIII w. stało się siedzibą królów węgierskich.

Pierwszy okres świetności miasto przeżywało w XV w. za panowania króla Macieja Korwina /wtedy stało się stolicą państwa/. W XVI w. zostało opa- nowane przez Turków aż do 1686 r. a potem znalazło się pod panowaniem dynastii Habsburgów, którzy nie troszczyli się o rozkwit miasta.

Dopiero w k. XVIII w. rozpoczął się rozwój miast szczególnie Pesztu /zahamowany na krótko przez wielką powódź w 1838 r./ Połączono wtedy Budę z Pesztem mostem łańcuchowym, rozpoczęto regulację Dunaju. W 1873r,

miasta połączyły się pod nazwę Budapesztu. Następuje rozbudowa miasta, budowa parlamentu, otwarto linię metra /drugą w Europie/. Obecnie Budapeszt ma 22 dzielnice, 2 mln. mieszk., 7 wyższych uczelni, ponad 20 muzeów i galerii sztuki. 10

## Z A B Y T K I

Aquincum - ruiny rzymskiego miasta m.in. amfiteatru wzniesionego około 150 r. Mieścił on ok. 16 tys. widzów, miał kształt elipsy o średnicach 132m i 108 m., ok. 370 r. został przebudowany na fortecę. W muzeum archeologicznym - liczne eksponaty.

Wzgórze Zamkowe - mieści stare centrum Budy.

- Zamek Królewski - pierwszy zbudowano w XIII w. zniszczony całkowicie w czasie najazdu tureckiego. W XVIII w. na jego miejscu wzniesiono pałac barokowy, który został spalony w 1945 r. Obecnie zrekonstruowany pałac mieści muzeum.
- Kościół św. Macieja - kościół koronacyjny, zbudowany w latach 1255-69, rozbudowany w 1456-70 w czasie najazdu tureckiego przekształcony na meczet. Rekonstruowany 1873-96.
- Wieża gotycka - pozostałość po kościele Marii Magdaleny z XIII - XIV w.
- W dzielnicy zamkowej - liczne kamieniczki gotyckie, barokowe i klasycystyczne.

Parlament - zbudowany w 1885-1902. Ma 268 m dł. i 118 m szer. około 100 pomieszczeń i 30 klatek schodowych, 27 bram, jego ściany zdobi 88 posągów a malowidła ścienna 40 kg złota. Jako pierwszy w Europie posiadał centralne ogrzewanie.

Bazylika św. Stefana - największy kościół stolicy z lat 1851-67, ukończony w 1905 r.

Most Łańcuchowy - zbudowany 1839-49, odbudowany po wojnie. Jego  
przęsło ma 375 m dł. a przyczółków strzegą kamien-  
ne lwy. II

Kościół par. Śródmiejski - pierwszy kościół zbudowano w 1046 r., uległ  
zniszczeniu w czasie najazdu Tatarów, następny gotyc-  
ki Turcy zamienili na meczet . Ostateczną formę otrzy-  
mał w 1725-39. Zawiera fragmenty z XII w. oraz ciąg  
gotyckich nisz.

*NOTATKI:*